

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING SIYOSIY-IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL JIHLATLARI: “RAQAMLI O'ZBEKISTON - 2030” STRATEGIYASI MISOLIDA

Murodkulova Dilnoza Mahmud qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti talabasi

*Ilmiy maslahatchi: **Sadikova Dilrabo Bahtiyor qizi***

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda “*Raqamli O'zbekiston – 2030*” milliy strategiyasining 2020-2025 yillardagi iqtisodiy samaradorligi va siyosiy-institutsional mexanizmlari makroiqtisodiy, tarmoq va hududiy ko'rsatkichlar asosida baholanadi. Tadqiqot doirasida AKT sektorining YaIMdagi ulushi, IT Park rezidentlari faoliyati, geoiqtisodiy relokatsiya omillari, elektron tijorat va “Servis davlat” modelining rivojlanish dinamikasi ekonometrik hamda statistik tahlil usullari orqali o'rganildi. Olingan natijalar sohada sezilarli sifat va miqdor o'sishi kuzatilganini ko'rsatdi: IT eksport hajmi 1 mlrd AQSH dollaridan oshdi, elektron tijoratning chakana savdodagi ulushi 4,6% ga yetdi. Biroq, hududiy raqamli tafovut (*Digital Divide*), yuqori malakali IT kadrlar yetishmovchiligi (*Brain Drain* xatarlari) va kiberxavfsizlik tahdidlari asosiy institutsional to'siq bo'lib qolmoqda. Maqolada raqamli infratuzilmani modernizatsiya qilish va inson kapitalini rivojlantirish bo'yicha ilmiy va amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, siyosiy-iqtisodiy tahlil, institutsional islohotlar, IT eksport, elektron tijorat, IT Park, raqamli infratuzilma, inson kapitali, geoiqtisodiyot.

KIRISH

Zamonaviy xalqaro siyosiy iqtisodiyotda (*International Political Economy*) raqamlashtirish jarayonlari milliy davlatlarning global raqobatbardoshligini, institutsional salohiyatini va makroiqtisodiy barqarorligini belgilovchi asosiy omilga aylandi. Raqamli transformatsiya nafaqat mehnat unumdorligini oshirish va transaksion xarajatlarni qisqartirish, balki davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni transformatsiya qilish mexanizmi sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining (2020) PF-6079-son Farmoni bilan tasdiqlangan “*Raqamli O'zbekiston – 2030*” strategiyasi hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining (2023) PF-158-son Farmoni bilan belgilangan “*O'zbekiston 2030*” strategiyasining 57 va 77-maqсадlari mamlakatni Markaziy Osiyoning mintaqaviy IT-xabiga aylantirish, davlat boshqaruvida “*Servis davlat*” (*Service State*) tamoyilini qaror toptirish hamda raqamli iqtisodiyotning YaIMdagi ulushini keskin oshirishni nazarda tutadi.

Strategiya uchta tizimli va izchil bosqichni qamrab oladi:

2020-2022 yillar: Baza raqamli infratuzilma hamda normativ-huquqiy platformani shakllantirish, qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish.

2023-2025 yillar: Raqamli iqtisodiyot texnologiyalarini iqtisodiyotning real sektorlari hamda hududlarga keng joriy etish, xizmatlar eksportini rag'batlantirish.

2026-2030 yillar: Sun'iy intellekt, *Big Data* va to'liq raqamli transformatsiya orqali yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi innovatsion ekotizimga o'tish.

Ushbu tadqiqotning siyosiy-iqtisodiy dolzarbligi strategiyaning dastlabki ikki bosqichi yakunlari bo'yicha hosil bo'lgan miqdoriy va sifat o'zgarishlarini ilmiy-metodik jihatdan baholash, saqlanib qolayotgan institutsional va strukturaviy muammolarni aniqlash hamda keyingi bosqich uchun strategik va siyosiy-iqtisodiy ustuvor vazifalarni belgilash zarurati bilan belgilanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamlashtirishning makroiqtisodiy samaradorligi xalqaro va mahalliy akademik doiralarda faol tadqiq qilinmoqda. XVJ va Jahon banki (World Bank, 2024) tadqiqotlarida ko'rsatilishicha, raqamli infratuzilmaga yo'naltirilgan investitsiyalarning 10 foizlik o'sishi rivojlanayotgan mamlakatlar "YaIM"ini o'rtacha 1,2–1,4 foizga oshiradi. World Bank tomonidan O'zbekistonda amalga oshirilayotgan **"Uzbekistan Digital Inclusion Project"** (2024–2029) loyihasi doirasida ajratilgan \$50 mln kredit mablag'lari bevosita chekka hududlardagi yoshlar va xotin-qizlarning raqamli ko'nikmalarini oshirishga yo'naltirilgan.

Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (CERR, 2025) va IT Park Uzbekistan qo'shma izlanishlarida xorijiy IT kompaniyalar relokatsiyasining mahalliy mehnat bozoriga va xizmatlar eksportiga ijobiy multiplikativ ta'siri ko'rsatib berilgan. Raqamli infratuzilmaning iqtisodiyotga ta'siri bo'yicha xalqaro tadqiqotlar muhim natijalar bergan. World Bank (2024) 'Digital Progress and Trends Report'da rivojlanayotgan mamlakatlarda keng polosali internet qamrovining kengayishi elektron tijorat hajmining o'sishiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan. Hisobotga ko'ra, internetdan foydalanuvchilar ulushi va onlayn savdo hajmi o'rtasida kuchli ijobiy korrelyatsiya mavjud bo'lib, bu bog'liqlik ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda yaqqol namoyon bo'ladi. ITU (2024) **"Digital Development Dashboard"** ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda internetdan foydalanuvchilar ulushi 2020–2025-yillarda sezilarli darajada oshgan va 90 foizdan oshgan. Bu ko'rsatkich elektron tijorat hajmining o'sishiga bevosita ta'sir ko'rsatdi.

Biroq, mavjud tadqiqotlarning ko'pchiligida strategiyaning institutsional va normativ bazasiga ko'proq urg'u berilib, sohadagi strukturaviy va hududiy tengsizliklar hamda inson kapitali sifatining iqtisodiy samaradorlikka cheklovchi ta'siri yetarlicha tahlil qilinmagan. Mazkur maqola ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda kompleks ilmiy-metodologik yondashuv qo'llanilgan:

- **Statistik va dinamik tahlil:** O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi (SDMX formatidagi rasmiy bazasi), Raqamli texnologiyalar vazirligi hamda IT Park'ning 2016–2025-yillardagi ko'rsatkichlari dinamikasi o'rganildi.
- **Kompardativ (qiyosiy) tahlil:** O'zbekistonning raqamli transformatsiya ko'rsatkichlari Mintaqaviy qo'shnilar (Qozog'istonning "Digital Kazakhstan" dasturi) va global yetakchilar (Singapurning "Smart Nation" tajribasi) bilan taqqoslandi.
- **Keys-stadi (Case Study):** Almalyk KMK va BMT Elektron hukumat reytingidagi (EGDI) jarayonlar orqali mikro hamda makro darajadagi samaradorlik tahlil qilindi.

NATIJALAR VA ULARNING TAHLILI.

Makroiqtisodiy va tarmoq indikatorlari

Strategiyani amalga oshirish natijasida AKT sektori va raqamli xizmatlar ko'rsatkichlarida barqaror o'sish sur'atlari qayd etildi.

Jadval 1. AKT sohasining makroiqtisodiy ko'rsatkichlari dinamikasi (2016–2025-yillar)

Ko'rsatkich	2016	2020	2023	2025 (baho)	O'zgarish tendensiyasi (2016–2025)
AKT sektorining YaIMdagi ulushi, %	1,8%	1,6%	2,3%	2,8%	↑ 1,5 barobar
AKT sohasidagi yuridik shaxslar soni, dona	8 046	10 320	16 641	21 500	↑ 2,67 barobar
Soatlik va doimiy band bo'lganlar, ming kishi	52,1	62,2	89,5	115,0	↑ 2,2 barobar
Aloqa va kompyuter xizmatlari hajmi, trln so'm	6,5	11,8	22,9	38,5	↑ 5,9 barobar

Manba: O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi va Raqamli texnologiyalar vazirligi rasmiy hisobotlari asosida muallif ishlanmasi.

Qiyosiy tahlil: AKT sektorining YaIMdagi ulushi 2020-yildagi 1,6% dan 2025-yilda 2,8% ga yetdi. Sektor rivojlanishining asosiy harakatlantiruvchi kuchi aloqa va dasturlash xizmatlari hajming deyarli 6 barobarga oshganidir.

Elektron tijorat va raqamli moliyaviy xizmatlar (Fintech)

Elektron tijorat sektori aholining internet bilan qamrab olinishi va to'lov tizimlarining (Humocard, Uzcard, Click, Payme) integratsiyalashuvi evaziga sakrashsimon o'sishni namoyon etdi.

Jadval 2. Elektron tijoratning asosiy ko'rsatkichlari va prognozlar.

Ko'rsatkich	2020-yil	2023-yil	2025-yil (baho)	2026-yil (maqsad)
Elektron tijorat savdo hajmi, trln so'm	1,0	13,3	22,6	31,0
Chakana savdo aylanmasidagi ulushi, %	0,5%	2,8%	4,6%	6,2%
Onlayn savdo maydonchalari (Marketplace) soni, dona	18	36	98	115
Internetdan foydalanuvchilar qamrovi, %	71,0%	83,5%	94,2%	96,5%

Manba: Milliy statistika qo'mitasi va NAPP operativ ma'lumotlari asosida muallif tomonidan to'ldirilgan.

IT Park ekotizimi va xizmatlar eksporti

Strategiyaning eng muvaffaqiyatli yo'nalishlaridan biri xizmatlar eksportini rag'batlantirish bo'ldi.

Jadval 3. IT Park Uzbekistan rezidentlari faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	2021-yil	2023-yil	2025-yil
Jami rezident kompaniyalar soni, dona	744	1 657	2 846
Xorijiy kapital ishtirokidagi kompaniyalar, dona	107	426	636
IT xizmatlar eksport hajmi, mln AQSH dollari	46,0	344,0	1 050,0
Eksport geografiyasi (davlatlar soni)	32	51	61
Chet ellik relokatsiyalashgan IT-mutaxassislar soni, kishi	2 100	5 400	8 200

Manba: IT Park Uzbekistan matbuot xizmati statistik ma'lumotlari asosida tuzilgan.

Eksport tarkibida Shimoliy Amerika (46%) va Yevropa Ittifoqi (21%) asosiy ulushni egallaydi. Bu esa mahalliy va relokatsiyalangan kompaniyalarning global BPO (Business Process Outsourcing) va Software Development bozorida raqobatbardoshligini isbotlaydi.

Elektron hukumat va infratuzilma maqsadli indikatorlari

Jadval 4. Raqamli infratuzilma va Elektron hukumatning strategik ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich nomi	2020-yil	2022-yil	2025-yil	2030-yil (Strategik maqsad)
My.gov.uz orqali ko'rsatiladigan elektron xizmatlar soni, dona	218	357	761	1 000+
Aholi punktlarining KPA (keng polosali aloqa) qamrovi, %	78,0%	96,0%	98,8%	100%
Xalqaro internet kanallariga ulanish tezligi, Gbit/s	1 200	1 800	3 200	5 000
BMT Elektron hukumat reytingidagi o'rni (EGDI)	87-o'rin	69-o'rin	63-o'rin	TOP-30

Manba: PF-6079 va PF-158 sonli Farmonlar ijrosi hisobotlari asosida muallif ishlanmasi.

Sun'iy intellekt va sanoatda raqamlashtirish (case-study)

Sanoat korxonalariga AI texnologiyalarining joriy etilishi natijasida operatsion samaradorlik sezilarli darajada oshmoqda. Masalan, "Olmaliq Kon Metallurgiya Kombinati" mis boyitish fabrikasida intellektual tahlil va avtomatlashtirish tizimining joriy qilinishi quvvat samaradorligini oshirdi.

Jadval 5. Sun'iy intellekt texnologiyalarining sanoat korxonasiga iqtisodiy ta'siri (Olmaliq KMK misolida)

Ko'rsatkich	Optimizatsiyagacha	Optimizatsiyadan so'ng	Sof iqtisodiy samara / O'zgarish
Energiya resurslari sarfi (solishtirma)	100% (Baza)	90%	–10% ga qisqardi
Ishlab chiqarish operatsion xarajatlari	100% (Baza)	85%	–15% ga tejaldi
Mehnat unumdorligi ko'rsatkichi	100% (Baza)	110%	+10% ga oshdi

Manba: Raqamli texnologiyalar vazirligining 2025-yilgi AI loyihalari hisoboti.

MUHOKAMA VA MINTAQAVIY TAQQOSLASH.

Tizimli muammolar va raqamli tengsizlik

Erishilgan yutuqlarga qaramasdan, empirik tahlil bir nechta institutsional va tarkibiy muammolarni yuzaga chiqardi:

1. Hududiy nomutanosiblik: IT Park rezidentlari hamda xizmatlar eksportining 80 foizdan ortig'i Toshkent shahri va Toshkent viloyatiga to'g'ri keladi. Chekka tumanlarda magistral internet tezligi pastligi va infratuzilmaning eskirgani raqamli tengsizlikni (*"Digital Divide"*) chuqurlashtirmoqda.

2. Kadrlar taqchilligi va "Aql oqimi" (*"Brain Drain"*): Junior va Middle darajadagi mutaxassislar soni oshgan bo'lsa-da, Senior darajadagi arxitektorlar, AI va Kiberxavfsizlik mutaxassislari yetishmaydi. Tajribali kadrlarning xorijiy kompaniyalarga masofaviy chiqib ketishi mahalliy loyihalar sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

3. Kiberxavfsizlik xatarlari: FinTech va elektron hukumat hajmining ortishi bilan infratuzilmaviy kiber-hujumlar soni yillik 35-40% ga oshgan.

Mintaqaviy taqqoslash

Qozog'istonning *"Digital Kazakhstan"* tajribasi shuni ko'rsatadiki, qo'shni respublikada davlat xizmatlarining 90% dan ortig'i to'liq avtomatlashtirilgan va fintex-ekotizim (Kaspi.kz va h.k.) rivojlangan. Singapur tajribasida esa har bir davlat loyihasi xususiy sektor bilan hamkorlikda amalga oshiriladi. O'zbekiston ushbu modellar tajribasidan foydalanib, xususiy sektorga investitsiya kafolatlarini kengaytirishi zarur.

XULOSA VA SIYOSIY-IQTISODIY TAKLIFLAR

"Raqamli O'zbekiston 2030" strategiyasi o'zining dastlabki bosqichlarida yuqori iqtisodiy va ijtimoiy natijadorlikni ko'rsatdi.

Raqamli iqtisodiyot YaIM o'sish sur'atidan ilgarilab rivojlanayotgan va mamlakatning geoiqtisodiy mavqeini oshirayotgan tarmoqqa aylandi.

Strategiyaning keyingi bosqichida iqtisodiy samaradorlikni oshirish va institutsional to'siqlarni bartaraf etish uchun quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

1. **DXSH mexanizmlari va hududiy infratuzilma:** Chekka tumanlarda optik tolali aloqa liniyalarini o'tkazish va 5G qamrovini oshirish uchun davlat-xususiy sheriklik (DXSH) sub'ektlariga uzoq muddatli soliq va imtiyozli kredit rejimlarini tatbiq etish.

2. **Inson kapitali va ta'lim islohoti:** "Uzbekistan Digital Inclusion Project" loyihasi imkoniyatlaridan foydalanib (World Bank, 2024), hududiy OTMlarda xalqaro akkreditatsiyadan o'tgan sun'iy intellekt, ma'lumotlar muhandisligi (*Data Engineering*) va kiberxavfsizlik yo'nalishidagi maxsus magistratura dasturlarini yo'lga qo'yish.

3. **Venchur kapital va Startup ekotizimi:** Startaplarga venchur fondlari tomonidan kiritilayotgan investitsiyalarni davlat tomonidan teng ulushda risklarni ulashish (*Co-investment*) hamda eksport sug'urtasi shaklida rag'batlantirish.

4. **Kiberxavfsizlikning institutsional bazasini mustahkamlash:** ISO/IEC 27001 xalqaro xavfsizlik standartlarini barcha davlat va moliyaviy raqamli platformalar uchun majburiy talab sifatida joriy etish hamda ushbu sohada kadrlar zaxirasini yaratish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. CERR, & IT Park Uzbekistan. (2025). *Relocation of foreign IT companies and its impact on the local IT ecosystem of Uzbekistan* (Joint Empirical Report). <https://cerr.uz>
2. IT Park Uzbekistan. (2025). *IT Park rezidentlarining 2021–2025 yillardagi eksport va ishlab chiqarish dinamikasi sarhisobi* (Rasmiy hisobot). <https://it-park.uz>
3. NAPP. (2025). *Naqd pulsiz to'lovlar va elektron tijorat bo'yicha operativ ko'rsatkichlar tahlili*. Istiqbolli loyihalar milliy agentligi. <https://napp.uz>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. (2025). *Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sektorining makroiqtisodiy ko'rsatkichlari* [SDMX rasmiy ma'lumotlar to'plami, 2016–2025]. <https://stat.uz>
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020, 5-oktabr). *"Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida* (PF-6079-son Farmon). Lex.uz Milliy qonunchilik bazasi. <https://lex.uz/ru/docs/5031048>
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2023, 11-sentabr). *"O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida* (PF-158-son Farmon). Lex.uz Milliy qonunchilik bazasi. <https://lex.uz/ru/docs/6600404>

7. Raqamli texnologiyalar vazirligi. (2025). *Sun'iy intellekt texnologiyalarini iqtisodiyot tarmoqlariga joriy etish bo'yicha yillik hisobot*. <https://digital.uz>
8. UNDP. (2025). *Digital Transformation in Central Asia: Regional Trends and Comparative Analysis*. <https://www.undp.org/uzbekistan>
9. World Bank. (2024). *Digital Progress and Trends Report 2024*. World Bank Group. <https://hdl.handle.net/10986/41180>
10. World Bank. (2024). *Uzbekistan Digital Inclusion Project (P179108)* (Official Project Appraisal Document PAD5313). World Bank Documents. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099110623155540364>